

УДК: 929:[378.22:63](477.46-25)(045)

DOI: 10.31651/2076-5835-2018-1-2023-2-4-8

Григорій Михайлович Голиш

кандидат історичних наук, доцент
директор наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
biblioteka.cnu@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5203-0859>

Олександр Олександрович Коробко

кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач
кафедри біології, екології і агротехнологій
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
a.korobko1990@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4111-9003>

БІЛОНОЖКО ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ: ДО 70-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

Статтю присвячено професору Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Володимирі Яковичу Білоножку з нагоди його 70-річного ювілею. Подано основні віхи життя і діяльності цього відомого вченого в галузі аграрних наук, педагога, організатора вищої освіти. Проаналізовано наукові здобутки В. Я. Білоножка, показано його внесок у розвиток сучасної аграрної науки та розкрито роль ювіляра в розбудові кафедри біології, екології та агротехнології ЧНУ ім. б. Хмельницькогої. Підкреслено багатогранність життєдіяльності ювіляра, схарактеризовано його науковий шлях. Висвітлено наукові здобутки та становлення й розвиток його наукової школи за рослинницьким напрямком.

Ключові слова: Білоножка Володимир Якович, агрономія, селекція гречки, насіннезнавство круп'яних культур, агроекологія, рослинництво, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, агрономічний факультет

Володимир Якович Білоножка народився 29 березня 1952 р. в селі Худоліївка, тут пройшло його раннє дитинство. А зростав він у родині колишнього фронтовика-десантника Якова Потаповича Білоножка (далекого родича Грушів, яскравим представником цього роду став знаменитий історик і державотворець М.С. Грушевський), відзначеного за мужність двома орденами Слави. Батько здобув вищу освіту й працював у банківській сфері, обіймав тут відповідальні посади. Мама Оксана Федорівна присвятила своє життя медицині, була медичною сестрою [1].

Своє навчання Володимир розпочав у школі №7 міста Станіслава (нині Івано-Франківськ), а вже в старших класах здобував загальну освіту в одному з найбільших навчальних закладів міста — школі №2. Особливих успіхів хлопець досягнув у опануванні основ біології, хімії та геометрії, був постійним учасником міських олімпіад із цих предметів [1, 2].

Щодо майбутнього фахового вибору В. Білоножка, то на нього вирішальний вплив справили його худоліївські дідусі й бабусі (у них хлопець проводив усі свої шкільні канікули), адже всі вони були хліборобами. До речі, Володин дідусь Федір Васильович був знаним у краї механізатором, довгі роки очолював тракторну бригаду МТС.

У 1970 р. В. Білоножка вступив на денне відділення Уманського сільгоспінституту (агрономічний факультет), був у числі найкращих студентів. Значну роль у його підготовці як

фахівця-агронома відіграли ректор інституту, професор Георгій Іванович Мусатов і доцент кафедри рослинництва Юрій Федорович Терещенко. Саме під їхнім керівництвом і розпочав свою дослідницьку діяльність перспективний студент. Результатами своїх наукових пошуків він ділився на міжвузівських студентських наукових конференціях.

Після закінчення сільгоспінституту його направили на Коломийщину. Там розташувалося дослідне господарство, котре займалося вирощуванням елітного посівного матеріалу для всієї Івано-Франківської області. Тут Володимир у 1974 р. працював на посаді агронома-насінневода. Щоправда, вже через кілька місяців йому довелося перервати свою трудову діяльність на рік через призов на дійсну службу до Збройних Сил. Служив В. Білоножка в ракетно-артилерійських військах Групи радянських військ у Німеччині.

Звільнившись у запас, він повернувся на Коломийщину і з головою пірнув у свою звичну роботу. До обов'язків молодого агронома-насінневода входило керування кількома токами, дбати про вирощування насіння та його очищення, боротьбу зі шкідниками, бур'янами й хворобами Зрештою, Володимир відчув високий поклик науки і вирішив вступити до аспірантури Подільського сільгоспінституту.

Його науковою керівницею стала відома науковиця, професорка Олена Семенівна Алексєєва, яка займалася селекцією гречки. Саме це значною мірою й визначило основний напрямок подальших наукових пошуків В. Білоножка. Надзвичайно вимоглива й безкомпромісна, керівниця поставила перед аспірантом категоричну вимогу: він має залишити свою попередню роботу й перейти на посаду старшого наукового співробітника Проблемної науково-дослідної лабораторії гречки при інституті. Отак від 1977 р. В. Білоножка й опинився у Кам'янці-Подільському, як виявилось, на 7 років.

Тут він працював разом зі своїми колегами над створенням вихідних матеріалів для селекції високопродуктивних сортів гречки. Прийшло й перше визнання цієї праці: у 1981 р. Володимира Яковича нагородили Бронзовою медаллю Виставки досягнень народного господарства СРСР [1].

Практична робота в лабораторії дозволила молодому вченому накопичити необхідний матеріал для успішного захисту кандидатської дисертації. Ця пам'ятна в житті В. Білоножка подія відбулася в 1983 р. за темою дисертаційної праці: «Отримання вихідного матеріалу для селекції гречки шляхом обробки насіння, пилку та вегетуючих рослин різними мутагенними факторами».

Наступного року Володимир Якович обійняв посаду доцента кафедри економіки своєї alma mater — Уманського державного аграрного університету. Він відразу завоював великий авторитет серед колег та студентів, тож ні для кого не стало несподіванкою, коли в 1992 р. його призначили деканом рідного йому агрономічного факультету. Упродовж понад п'яти років своєї деканської каденції доцент Білоножка проводив значну організаційну, навчально-методичну й виховну роботу з підготовки висококваліфікованих фахівців для аграрної сфери, а очолюваний ним факультет зайняв провідні позиції в університеті. Поряд із цим він продовжував і свої наукові студії, упродовж понад 8 років був керівником наукової теми (№ державної реєстрації 0100U000461) відповідно до угоди про наукове співробітництво із насіннезнавства гречки з Державним центром сертифікації, ідентифікації та якості сортів рослин.

Закінчивши докторантуру при кафедрі рослинництва й кормовиробництва (завідувач - професор Олександр Іванович Зінченко), Володимир Якович у 2004 р. успішно захистив докторську дисертацію на тему «Агробіологічні та екологічні основи формування врожайних властивостей гречки в правобережному Лісостепу України». Науковою консультанткою дисертанта стала академік Національної академії аграрних наук Олена Семенівна Алексєєва, а допомогу в математичній обробці результатів дослідження пошукач отримав від професора Едуарда Рудольфовича Ермантраута (Інститут цукрових буряків НААН України).

Оприлюднені в дисертації результати дослідження відзначалися високим рівнем теоретичної та практичної цінності. Науковець теоретично обґрунтував отримання елітних сортів гречки та оптимальні технології її вирощування, збирання й зберігання на основі встановлення відповідних кореляційних зв'язків. Науково обґрунтовані рекомендації, що містяться в дисертації, стали в пригоді сільськогосподарським виробникам Вінницької, Кіровоградської, Черкаської та інших областей України. Дисертаційні матеріали лягли в основу викладання студентам вищів основ насіннєзнавства та технології вирощування гречки.

Від 2005 р. упродовж десятиліття професор Володимир Білоножко очолював кафедру екології та агробіології Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Саме за його ініціативи та організації було відкрито науково-дослідну лабораторію екології, зміцнено наукові зв'язки з Уманським, Полтавським, Подільським аграрними університетами, Черкаською сільськогосподарською дослідною станцією, а також розпочато роботу кафедральної філії при держустанові «Інститут охорони ґрунтів України» (с. Холодниське на Смілянщині) [3,5].

Починаючи з 2019 р. на базі ННІ природничих наук було розпочато підготовку агрономів й відтак агроном-професор зміг долучитися до підготовки висококваліфікованих фахівців сільгоспполів. У створенні необхідної навчально-методичної та матеріально-технічної бази аграрної освіти став у пригоді унікальний досвід Володимира Яковича [5].

Нині він обіймає посаду професора кафедри біології, екології та агротехнологій, і викладає майбутнім біологам, екологам і агрономам важливі світоглядні й фахово-прикладні дисципліни, зокрема, «Аграрна економіка», «Агроекологія», «Землеробство» та ін.

У колі наукових зацікавлень вченого перебувають насіннєзнавство, селекція, агроекологія. Справді загальнонаціональне визнання дістали його дослідження із сортових технологій, насіннєзнавства круп'яних культур. Творчий доробок професора Володимира Білоножка становить понад 100 наукових праць, серед них 3 монографії і 6 підручників та посібників (частина у співавторстві). А ще він є колективним володарем десяти патентів на корисну модель. Результатами своїх досліджень він ділився на щонайменше 60 конференціях та симпозіумах різних рівнів, у багатьох із них виступав як один із модераторів. Він став науковим керівником при підготовці двох кандидатів наук та консультантом здобувача доктора наук. Від квітня 2006 р. Володимир Якович є дійсним членом Міжнародної академії аграрної освіти [1, 6].

Помітний внесок професора В. Я. Білоножка в селекцію круп'яних культур (високоврожайних сортів гречки), його заслуги в аграрній освіті відзначено Почесною грамотою Верховної Ради України, а також багатьма відомчими та регіональними нагородами.

Попри високі літа ювіляр сповнений творчою енергією й багатьма планами й задумами в царині аграрної науки та підготовки висококваліфікованих біологів та агрономів. Тож нехай у нього все збувається, що задумалося!

Список використаної літератури

1. Голиш Г. Невтомний сіяч ниви аграрної науки. URL: <https://cdu.edu.ua/news/nevtomnyi-siach-nyvy-aharnoi-pauku.html> (дата звернення 25.08.2023).
2. Гаврилюк М. Н. Білоножко Володимир Якович. Енциклопедія Сучасної України. Київ, 2008. URL: <https://esu.com.ua/article-22983> (дата звернення 25.08.2023).
3. Навчально-науковий інститут природничих та аграрних наук: етапи становлення та сучасність / Гаврилюк М. Н., Спрягайло О. В., Мельник Т. О., Шафорост Ю. А. *Освітньо-науковий простір сучасної України. 3 нагоди 100-річчя Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (11 жовтня 2021 року, м. Черкаси)*. Черкаси, 2021. С. 102–110.
4. Кафедра екології та основ сільського господарства. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Київ, 2009. С. 87–88.
5. Професори ЧНУ ім. Б. Хмельницького Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: столітня історія: колективна монографія / кер. автор. кол. і наук. ред. В. В. Масненко. Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко. 2021. С. 320.

6. Білоножко Володимир Якович: доктор сільськогосподарських наук, професор: біобібліогр. покажч. / ЧНУ ім. Б. Хмельницького, Наук. б-ка ім. М. Максимовича. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2017. 32 с.

References

1. Golysh H. Tireless sower of the field of agricultural science. URL: <https://cdu.edu.ua/news/nevtomnyi-siiach-nyvy-aharnoi-nauky.html> (accessed August 25, 2023). (in Ukr.)
2. Havryliuk M. N. Bilonozhko Volodymyr Yakovych. Encyclopedia of Modern Ukraine. URL: <https://esu.com.ua/article-22983> (accessed August 25, 2023).
3. *Educational-Scientific Institute of Natural and Agricultural Sciences: stages of formation and modernity*. Gavrilyuk, M. N., Spriahailo, O. V., Melnyk, T. O., Shaforost, Yu. A. (2021). *Osvitno-naukovyj prostir suchasnoi Ukrainy. Z nahody 100-richchia Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho: zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. [Educational and scientific space of modern Ukraine. To the 100th anniversary of the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy: Mater. of Ukraine-wide scient.-pract. conf. (11 of October 2021, Cherkasy)]*. Cherkasy: *ChNU. 10-110*. (in Ukr.)
4. Department of ecology and basics of agriculture. Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Kyiv, 2009. P. 87–88. (in Ukr.)
5. Professors of ChNU named after B. Khmelnytskyi Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi: a century of history: collective monograph / director. author. number and science ed. V. V. Masnenko. Cherkasy: Ed. Yu. Chabanenko. 2021. S. 320. (in Ukr.)
6. Bilonozhko Volodymyr Yakovlevych: Doctor of Agricultural Sciences, Professor [Text] : biobibliographic index / B. Khmelnytsky National University, M. Maksymovych Scientific Library. - Cherkasy: Chabanenko Y. A., 2017. - 32 c. (in Ukr.)

Holysh G. M., Korobko O.O. On the 70h Anniversary of Birthday of the Bilonozhko Volodymyr Yakovych

The article is dedicated to Volodymyr Yakovych Bilonozhko, Professor of the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, on the occasion of his 70th birthday. The main milestones in the life and work of this well-known scientist in the field of agricultural sciences, teacher, and organiser of higher education are presented.

In 1970, V. Bilonozhko entered the full-time department of the Uman Agricultural Institute (Faculty of Agronomy) and was among the best students.

After graduating from the agricultural institute, he was sent to Kolomyia region. There was an experimental farm there that was engaged in growing elite seeds for the entire Ivano-Frankivsk region. Later, he entered the postgraduate programme at the Podil Agricultural Institute. His supervisor was a well-known scientist, Professor Olena Semenivna Alekseeva, who was engaged in buckwheat breeding. Since 1977, he has worked as a senior researcher at the Problematic Buckwheat Research Laboratory at the Institute in Kamianets-Podilskiy. In 1983 he defended his dissertation on the topic: "Obtaining source material for buckwheat breeding by treating seeds, pollen and vegetative plants with various mutagenic factors".

The following year, Volodymyr Yakovlevych was appointed Associate Professor of Economics at Uman National University of Horticulture. In 1992, he was appointed Dean of the Faculty of Agronomy. At the same time, he continued his scientific research, and for more than 8 years he was the head of a research topic (state registration number 0100U000461) under the agreement on scientific cooperation in buckwheat seed science with the State Centre for Certification, Identification and Quality of Plant Varieties.

After completing his doctoral studies at the Department of Plant and Feed Production (Headed by Professor Oleksandr Ivanovych Zinchenko), Volodymyr Yakovlevych successfully defended his doctoral thesis on "Agrobiological and ecological bases of buckwheat yield properties formation in the right-bank Forest-Steppe of Ukraine" in 2004. His scientific advisor was Olena Alekseeva, Academician of the National Academy of Agrarian Sciences, and he received assistance in the mathematical processing of the research results from Professor Eduard Ehrmantraut (Institute of Sugar Beet of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine).

Since 2005, for a decade, Professor Volodymyr Bilonozhko has been the head of the Department of Ecology and Agrobiology at the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Since 2019, the Institute of Natural Sciences has been training agronomists, and thus the agronomist-professor was able to join the training of highly qualified specialists in agronomy.

He is currently a professor at the Department of Biology, Ecology and Agrotechnology, and teaches future biologists, ecologists and agronomists important worldview and professional applied disciplines, including Agricultural Economics, Agroecology, Agriculture, etc.

His research interests include seed science, breeding, and agroecology. His research on varietal technologies and seed science of cereal crops has gained nationwide recognition. Professor Bilonozhko's creative output includes more than 100 scientific papers, including 3 monographs and 6 textbooks and manuals (some of them co-authored). He is also the collective owner of ten utility model patents. He has been a supervisor for two PhDs and a consultant for a doctoral candidate. Since April 2006, he has been a full member of the International Academy of Agricultural Education.

Professor Bilonozhko's significant contribution to the breeding of cereals (high-yielding buckwheat varieties) and his services to agricultural education was recognised with a Certificate of Honour of the Verkhovna Rada of Ukraine, as well as many departmental and regional awards.

Keywords: Bilonozho Volodymyr Yakovych, agronomy, buckwheat selection, seed science of grain crops, agroecology, crop production, Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi, Faculty of Agronomy

Одержано редакцією: 07.11.2023

Прийнято до публікації: 04.12.2023